

LEDEN 2020

OBSAH

- O čem se psalo v lednu 2020
- Jedna velikost nesedí všem: Díl 1.
- Výročí: Díl 7.
- K poslechu a ke zhlédnutí
- Aktuality

Vážené čtenářky, vážení čtenáři,

pro mnohé z nás je leden měsícem nových začátků i mnohých předsevzetí. Ani pro NKC tomu není jinak, a proto vám v roce 2020 přineseme celou řadu nových rubrik a témat. První z nich se věnuje genderu v obsahu výzkumu a naleznete ji již v tomto čísle. Pokud jde o naše předsevzetí, jsme rozhodnuty ještě více připomínat vědkyně, jejichž přínosy vědě jsou často opomíjeny. Můžete se tudíž těšit i na další přehled výročí, která bychom neměli zapomínat.

**Můj seznam
novoročních
předsevzetí:**

Podnětné čtení vám za tým NKC – gender a věda přeje Kristýna Veitová

Z Liberce do Harvardu: Studentka a student budou vyvíjet umělou ledvinu

Umělý orgán, který dokáže plně nahradit ten, který přestane sloužit. Ne, nejde o scénář hollywoodského filmu, ale o reálný výzkum, na kterém se v prestižním americkém Wyssově institutu při Harvardově univerzitě nyní podílejí i vůbec první Češi - doktorandka Markéta Klíčová a doktorand Jakub Erben z Technické univerzity v Liberci. Jejich umělá ledvina je založena na systému takzvaného origami orgánu – velmi jemné struktury skládaných nanomembrán sloužící jako „lešení“ pro růst ledvinových buněk, která po čase vytvoří umělý orgán plnící stejnou funkci jako klasická ledvina. Úspěch výzkumu Wyssova institutu by znamenal transplantací revoluci, jelikož by se mnohonásobně zvýšila dostupnost ledviny, jež je vůbec nejčastěji transplantovaným orgánem. A co k výzkumu říká jedna z klíčových tváří, Markéta Klíčová? „Je potřeba českou vědu a možná českou společnost obecně zbavit pocitu méněcennosti a najít důvěru ve své schopnosti.“ Více o úspěchu české dvojice [zde](#).

Nová americká observatoř poprvé pojmenovaná po ženě

Velký synoptický průzkumný dalekohled a zároveň hlavní nová observatoř ke studiu vesmíru je poprvé v historii pojmenována po ženě - astronomce Veře Rubin, která jako první poskytla nezpochybnitelné důkazy o tom, že vesmír je naplněn temnou hmotou. [Observatoř Vera C. Rubin](#), jež studuje temnou hmotu a temnou energii, nemohla být podle astrofyziky Nety Bahcall z Princetonské univerzity pojmenována po vhodnější osobě. „Byla to neuvěřitelná vědkyně, ale také neuvěřitelná osoba.“

Rubin nebyla totiž jen fenomenální vědkyně, nýbrž i vytrvalou obhájkyň žen ve vědě. Během své kariéry byla nucena mnohokrát bojovat se sexismem, například když jí jako ženě nebyl dovolen vstup do palomarské observatoře. Svou prací a bojem za rovná práva však pomohla vydláždít cestu pro ženy, pro něž jsou její život i jedinečné vědecké úspěchy dodnes neutuchající inspirací.

Polovině žen s onemocněním srdce se dostane špatné léčby

Na selhání srdce umírá více žen než mužů. Důvodem je to, že pouze 50 % případů srdečního selhání u žen je způsobeno infarktem, který lze léčit moderními metodami, říká závěr [studie](#) lékařek Evy Gerds a Very Regitz-Zagrosek. U zbylé poloviny žen je příčina spojena s neléčením vysokého krevního tlaku, což vede k srdečnímu selhání postupným ztuhnutím srdce, přičemž na tento druh selhání srdce dosud neexistuje účinná léčba. „Muži a ženy jsou biologicky rozdílní a to má za následek různou podobu stejných srdečních chorob. Je na čase tyto rozdíly připustit a poznat,“ říká profesorka Eva Gerds. Pro minimalizaci srdečních onemocnění u žen je podle ní důležité ptát se, co zdravotnictví v této záležitosti

dělá. „Srdeční onemocnění zůstává jednou z nejčastějších příčin úmrtí žen. Z lékařského hlediska ale stále nevíme, jak je u žen nejlépe léčit. To je nepříjemná situace,“ dodává.

Vědkyně mladým chemikům a chemičkám věnuje 200 miliónů korun: Tolik peněz jsme nemohli utratit, vysvětluje

Její jméno vám nejspíš mnoho neřekne, její práce ale už několik let zachraňuje milióny životů po celém světě. Vědkyně Hana Dvořáková je společně s profesorem Antonínem Holým a dalšími třemi spolupracovníky podepsaná pod jedním z největších úspěchů české vědy, tedy objevem antivirotik, která dnes patří k nejpoužívanějším lékům proti AIDS a která dokáží v lidském těle zastavit šíření viru HIV. Díky podílu na příjmech z patentů Hana Dvořáková nyní vložila do své nadace Experientia rekordní sumu, která

v příštích 20 letech pomůže k lepší kariéře desítkám talentovaných českých výzkumnic a výzkumníků v chemii. „Věda na tom není špatně, ale podpory není nikdy dost. Chtěli jsme navíc, aby se část peněz vrátila tam, odkud pochází,“ říká Dvořáková. Díky jejímu filantropickému přístupu budou podpořeni mladí vědci a vědkyně moci založit svou vlastní skupinu a po tři roky plně financovat její provoz, což je pro vědeckou kariéru zásadní.

Mladá astronomka obdržela ocenění za mimořádné výsledky v oboru

Prémii Jana Friče uděluje Astronomický ústav Akademie věd ČR od roku 2009 mladým vědcům a vědkyním, kteří obor obohacují vynikajícími výsledky. Tento rok si ocenění odnesla astronomka Olga Marjevoval za svůj výzkum masivních hvězd v pozdních stadiích vývoje. O své „šperkownicy masivních hvězd“, které postihly různé osudy, Marjevoval tvrdí, že představuje další nezbytný krok v poznání

hvězdné evoluce. Její úspěch ukazuje, kolik mladé výzkumnice vědě přinášejí, o čemž svědčí i kampaň NKC #HolkyVeVědě. V té vám od 1. do 11. února představíme více než tucet začínajících českých vědkyň, které přesto, že jim není ještě ani 26 let, už nyní sbírají mnohá ocenění a úspěchy. Více o kampani si můžete přečíst [zde](#).

JEDNA VELIKOST NESEDÍ VŠEM: DÍL 1.

Novým přírůstkem v newsletteru NKC je rubrika *Jedna velikost nesedí všem*, věnující se genderu v obsahu výzkumu. Co vlastně „gender v obsahu výzkumu“ znamená, ptáte se? Představte si vývojáře, jenž se snaží vytvořit kardiostimulátor, který budou používat ženy i muži. Zdá se samozřejmé, že ve vývojovém procesu budou zahrnuta obě pohlaví. Bohužel se ukazuje, že při sběru dat i vyhodnocování výsledků se často přehlíží existence žen, a vyvinuté technologie, postupy i léky nejsou tak úplně pro všechny, jako spíše pro muže. Rubrika *Jedna velikost nesedí všem* si klade za cíl na tento problém upozorňovat a ukázat vám, kde všude se na ženy zapomnělo. První díl je věnován problematice osobních ochranných prostředků (OOP). Jejich poskytnutí zaměstnancům a zaměstnankyním - od

brýlí, rukavic po neprůstřelné vesty - je v Evropské unii zákonnou povinností. Většina OOP je však založena na průměrných mužských proporcích. Vedoucí si často myslí, že tento nedostatek v případě zaměstnankyň doženou tím, že koupí menší velikosti, ale neuvědomují si, že rozdílné rozměry hrudníků, boků i stehen ovlivňují způsob, jakým se OOP nosí.

[Zpráva](#) Britského odborového svazu z roku 2017 uvádí, že problém s nevhodným OOP je nejhorší v pohotovostních službách, kde pouze 5 % žen uvedlo, že jim OOP nikdy nepřekáželo v jejich práci, přičemž za nejvíce problematické byly označeny ochranné a neprůstřelné vesty. Jejich snížená funkčnost přitom může být často osudná, jelikož kvůli střihu, který nepočítá s ženskými prsy, se balistické vesty posunou vzhůru a nechávají tak u žen nechráněnou břišní oblast. Riziko zranění také zvyšuje fakt, že ženy často ochranné vesty odkládají, aby je neomezovaly ve výkonu práce. To se stalo osudným britské policistce, jež byla ubodána potom, co vstoupila do bytu s pomocí beranidla, jehož používání bylo příliš obtížné při nošení mužské ochranné vesty. Po tomto incidentu si na standardní vestu stěžovalo dalších 700 důstojnic ve stejné jednotce, ale ačkoli stížnosti přicházejí pravidelně posledních 20 let, v této oblasti se pro britské příslušnice ozbrojených sil mnoho nezlepšilo.

A jak jsou na tom ženy v ozbrojených složkách České republiky? Celní správa ČR v současné době disponuje novými balistickými vestami, které byly vytvořeny s požadavkem na proporční rozdíly mezi muži a ženami. Naopak Armáda ČR přes zohlednění anatomických rozdílů žen a mužů v několika OOP v případě ochranných vest využívá typ unisex. České vojačky tudíž čelí stejnému ohrožení, jako jejich kolegyně ve Velké Británii. Od Policie ČR se nám odpovědi nedostalo.

VÝROČÍ: DÍL 7.

Žena, která předběhla svou dobu

Devětadvacátého ledna uplynulo 139 let od narození Alice Catherine Evans, průkopnice mikrobiologie a první ženy bakterioložky v mnoha amerických institucích. Ve své vědecké práci se zajímala především o organismus *Bacillus abortus* z rodu *Brucella*. Evans objevila tyto bakterie v kravském mléce a správně označila jeho pití za příčinu vlnité horečky u lidí. V roce 1917 oznámila své nálezy společnosti Amerických bakteriologů a varovala, že mléko by se mělo pasterizovat, aby se předcházelo přenosu nálezů ze skotu na člověka. Její závěry byly přijaty s velkou mírou skepticismu, zejména proto, že byla žena a neměla doktorát. Během dvacátých let však vědci z celého světa dospěli ke stejným závěrům a nakonec byl organismus *Brucella* potvrzen jako příčina vlnité horečky. Zjištění Alice Catherine Evans vedla k zavedení povinné pasterizace mléka v roce 1930 a výraznému snížení výskytu brucelózy.

Neviditelná žena

10. ledna by své 122. narozeniny oslavila první žena, jež získala titul Ph.D. ve fyzice – americká fyzička a chemička Katharine Blodgett. Blodgett je známá především pro svou práci v povrchové chemii a zejména její vynález „neviditelného“ skla, které se v období druhé světové války hojně využívalo pro projektory ve filmovém průmyslu, ale i pro ponorkové periskopy a špionážní kamery. Přestože je její nejlepší vynález doslova neviditelný, v dnešní době jsme jím obklopeni ze všech stran – používá se v počítačových obrazovkách, brýlích, čelních sklech a ve většině všeho, co vyžaduje dokonale průhledný povrch.

Nobelovka, která málem nebyla

Žena, která by 23. ledna oslavila 102. narozeniny, se málem vědkyní ani nestala. Jejích patnáct žádostí o univerzitní stipendium bylo odmítnuto, protože byla žena. Řeč je o americké biochemičce a farmakoložce Getrude B. Ellion, jež i přes veškeré překážky, kterým musela čelit, získala v roce 1988 Nobelovu cenu za fyziologii a medicínu, za inovaci metody racionálního návrhu pro vývoj nových léků. Její práce vedly k vytvoření léku AZT pro pacienty s AIDS, k vývoji azathioprinu, prvního léku používaného v boji proti odmítnutí transplantovaných orgánů, ale i léku mercaptopurinu pro pacienty s leukémií, pyrimethaminu pro onemocnělé malárií, léku trimethoprimu na meningitidu a mnoha dalších. Právem proto mnozí Gertrude B. Ellion označují jako ženu, která změnila vědu.

K POSLECHU A KE ZHLÉDNUTÍ

Ženy jsou ve veřejném prostoru málo vidět, říká autorka plánované databáze expertek

V české společnosti žije žen víc než mužů, ale ve veřejných debatách ženy skoro nevidíme, a to je třeba změnit. V tomto duchu promluvila v rozhovoru pro [DVTV](#) politoložka Adéla Denková z Asociace pro mezinárodní otázky. „Není tu přirozený stav, ten by tu byl, kdyby ženy neexistovaly. Ale ony existují, a existují i jako expertky“, říká Denková. V crowdfundingové kampani vybrala desítky tisíc korun na vznik databáze žen, které se odborně věnují zahraničním a bezpečnostním otázkám. „Taková databáze je potřeba, protože ženy nejsou dostatečně zastoupeny ve veřejném prostoru. My cílíme na vyšší zastoupení žen ve veřejných debatách a v médiích,“ dodává Denková, jež se inspirovala existující [databází](#) Genderové expertní komory.

Báj vočko, chemoška a bižule: Lingvistka vytváří přehled bizarních slov

Projekt lingvistky Alexandry Kohoutové „Slova z pekla“ sice běží teprve rok, ale i tak si dokázal získat velké množství fanoušků. „Jednou jsem jela tramvají a nějaký kluk říkal: *Jo, tak zabookujeme tuhle restauračku*. To mi přišlo tak strašný, že jsem si to musela napsat,“ říká Kohoutová o začátku svého projektu, který se věnuje netradiční straně českého jazyka. O neobvyklých slovních spojeních, která v češtině používáme, se můžete dozvědět více v rozhovoru pro [DVTV](#) nebo v její [knize](#).

AKTUALITY

Výstava Ženy ve vědě zahájena

Jen málokterá osobnost se zapsala do dějin Univerzity Karlovy a vysokoškolského vzdělání víc než profesorka Milada Paulová. Tuto výjimečnou ženu, první českou docentku a profesorku, připomíná u příležitosti 50. výročí jejího úmrtí výstava ve vstupní hale rektorátu Univerzity Karlovy. Expozice je prvním počinem v rámci celoročního tématu Ženy ve vědě, jež má připomenout význačné ženy nejen v oborech humanitních, ale i v dalších oborech, zastoupených na . Stane se tak i v rámci konference začátkem března. NKC – gender a věda s radostí přijalo nabídku ke spolupráci jak na březnové konferenci, tak na výstavě Milady Paulové, kterou v areálu rektorátu můžete zhlédnout do 29. února.

Přidejte se k našemu mentoringovému programu!

V letošním roce jsme zahájili již pátý rok [mentoringového programu](#) pro doktorand(k)y a postdoktorand(k)y, jehož cílem je podpora profesního rozvoje začínajících vědců a vědkyň a pomoc s rozjezdem jejich kariéry. Kromě přímé spolupráce mezi mentees a mentory program nabízí zároveň rozličné workshopy, které jsou věnované osobnímu a profesnímu růstu (např. projektový management, komunikační dovednosti, nebo identifikaci silných stránek). Účast je zcela zdarma a program je otevřen jak pro české, tak zahraniční vědce ze všech oborů a institucí. [Registrace](#) je otevřena do 20. února. Přidejte se a síťujte!

Víte o něčem zajímavém, o čem bychom podle vás měly v newsletteru informovat? Napište nám na nkc@soc.cas.cz

NEWSLETTER leden 2020

Měsíčník newsletter vydává Národní kontaktní centrum – gender a věda Sociologického ústavu AV ČR, v.v.i.
ISSN 1801–7339.

Newsletter vychází s podporou grantu Inter-excellence LT117013 a podporou RVO 68378025_Rozvoj výzkumné organizace_ SOÚ AV ČR.

Adresa redakce: Jilská 1, Praha 1 110 00

Redakce: NKC – gender a věda

Korektury: Alena Ortenová

K odběru newsletteru se lze přihlásit na webových stránkách www.genderaveda.cz

Sledovat nás můžete také na sociálních sítích:

